

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN–HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA–TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA–KNOWLEDGE DATABASE

MIKLÓSI, László

Magyar hősök öt világrészen (részletek) / Hungarian Heroes in Five Worlds (parts)

Eredeti közlés /Original publication:

in: *Magyar hősök öt világrészen*, 1936, Budapest, a szerző kiadása, 96–104, 152, 160, 161–168, 174–176, 221–226. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA–TUDÁS TÁR – 000.002.793

Dátum/Date: 2018. április / April

filename: miklosi_1936_MagyMissziok

Ezt az információt közlésre előkészítette

/This information prepared for publication by:

B. WALLNER, Erika és/and BERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document:

MIKLÓSI, László: Magyar hősök öt világrészen (részletek) / Hungarian Heroes in Five Worlds (parts), *AHU MATT*, 2018, **pp. 1–22. old.**, No. 000.002.793, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Közkönyvtárakban / In public libraries

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, magyar missziók és misszionáriusok Afrikában, férfi és női szerzetesek tevékenysége a fekete földrészen, az egész világra kiterjedő áttekintésből csak az afrikai részvételre vonatkozó anyag részletei

African studies in Hungary, Hungarian missions and missionaries in Africa, activities of male and female monks on the black continent, only parts and data of African participation from the all-round overview

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMEN-
TUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC
SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,
COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/
writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian,
Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

MAGYAR HŐSÖK ÖT VILÁGRÉSZEN

(részletek: magyar misszionáriusok Afrikában)

MIKLÓSI, László

in: *Magyar hősök öt világrészen*, 1936, Budapest, a szerző kiadása, 96–104, 152, 160, 161–168, 174–176, 221–226. old.

7. KONGÓ, ZAMBÉZI, EGYIPTOM MAGYAR HITHIRDETŐI

Misszionáriusok temetőjének mondják Zambézi vidékét. De ez a mondás valahogy ráillik minden afrikai missziós területre, a vad népek kegyetlensége és az öldöklő klíma miatt. Afrika déli részének mindkét partján működtek magyarok: a 17. században a Kongó nyugati partján, a 19. század második felében a Zambézi völgyében.

Magyar Bernardin néven örökítette meg a krónika annak a kapucinus atyának élettörténetét, aki másfél évtized alatt sok ezer fekete pogánynak lelkét mosta hófehérre a keresztvízzel, Születési adatait nem tudjuk; talán nem is lesz ismeretes előtünk sohasem: úgy tűnt fel mint üstökös, mely hatalmas ívben délnek vette útját.

A 17. század első felében Jakusits György veszprémi püspök a Hittérjesztési Egyesülettől öt kapucinus atyát kért, hogy azok végigmiszterizálják az egyházmegye elhagyatott, elpogányosodott falvait, Ezek között volt Bernardin atya.

Közben a kapucinusok Kongóban missziót kaptak 1643-ban. Az aratás sok, a munkás kevés: új emberekre, friss erőkre van szükség. P. Giovanni Francesco a mozgalom élére áll, 24 atyát és 7 testvért toboroz, köztük Bernardin atyát is. 1649-ben indultak el Genuából, de csak 1651. február 2-án, Gyertyaszentelő-Boldogasszony napján szálltak hajóra Cadix-ban; a sevillai érsek áldása kísérte őket.

Hosszú, fáradságos és veszélyes út után megérkeztek missziós területekre; a francia Kongó északnyugati része, a Kongó torkolatától dél-

re fekvő terület lett otthonukká. Első híveik királya, Don Garzia megszerette őket, Bernardin atya pedig kedvence lett.

San Salvador volt a missziós központ, Bernardin atya innen nemsokára megkezdte apostoli körútját. Egyik helyen „szent fát” tiszteltek a pogányok. Szemükre vetette ostobaságukat, mire ők megfenyegették őt: meg fog büntetni a „szent fa”. Erre ő fejszét ragadott és kivágta a „szent fát”. A pogányok elszörnyülködve nézték a „vakmerő” idegent. De ez mind nem elég, a varázsló bálványait és varázsló szereit is mind összetörte. Mikor a pogányok látták, hogy az atyának semmi bántódása nem esett, megtértek; még a varázsló is megkeresztelkedett.

De nemesvadakra is vadászott és sikeresen: a loangói király két fiát nevelte, akiket aztán 1660 végén meg is keresztelt, Ezek közbenjárására és hívására elment Loangóba, ahol a királyt és hozzátartozóit 8 napig oktatta és megkeresztelte.

Közben alkalma volt megmutatni, hogy milyen a krisztusi szeretet az életben: egyesek fellázadtak a kereszténnyé lett király és az idegen ellen, aki őt kereszténnyé tette. A király az elfogott lázadókat ki akarta végeztetni, – Bernardin közbenjárására megkegyelmezett nekik: ez is a kegyelem munkája volt, megtértek, megkeresztelkedtek.

„Buzgóság emészt el házadért”, népedért, Nevedért, mondhatta a zsolnárossal (68, 11): „a sok munka kimerített”, írja 1663. október 7-én; hogyne, hisz az utolsó negyedévben 2000-nél több pogányt keresztelt, oktatott, nevelt. Naponta átlag 25–30 keresztelés volt, az újkelesztények pünkösdjé.

Segítségre van szüksége; nem sokáig kell keresni: a király is buzgón oktatja a jelölteket. Most már sikerebb, gyorsabb az ő munkája: naponta százat is megkeresztel.

Érzi, hogy erői megfogyatkoznak, már nem bírja úgy a munkát: segítséget, helyettest, utódot kér. Napról-napra gyengül, már várja halálát és nincs mellette pap, aki vigasztalja, aki átsegítse a jelen és jövő élet határán. Hatalmas az Isten, Ő segít a Benne bízóban: Loangó partjaira vetődött egy holland hajó, melyen pap is volt; ez rátalált a nagy hithirdetőre, megcsodálta hősiességét, buzgóságát és megerősítette a gyengék Erejével, ellátta a szegények Gazdagságával s táplálta az angyalok Kenyerével. Most már nem kellett félnie semmiféle hatalmasságtól, nyugodtan várta a nemsokára bekövetkező halált, mely számára már csak jutalom, a visszafizetés napja lehetett. És hívei mégis sírtak, szomorkodtak, – gyászolták. Hogyne, atyát vesztek el benne s talán még többet: a buzgó, szent hithirdetőt, Ki fogja őket az

ellenség ármánykodásával szemben megvédeni?! De most arra kellett gondolniok, hogy ők mentsék meg a szeretett atya holttestét az ellenség bosszúja elől: 12,000-nél több, általa megkeresztelt híve kísérte utolsó útjára, a jelnélküli hullámsírba, hogy ott várja meg a dicsőséges feltámadást.

A hazai föld szent röge édes minden jó magyarnak s az a vágya, hogy alatta pihenhesse örök álmát, Ez emberi érzés s azért szent, De Istenért elszakadni ettől a kedves anyaföldtől, szentebb, nagyobb dolog...

Dél-Afrika messze van tőlünk, idegen föld, de kedves nekünk, mert magyar testvért takar hantjával. A Zambézi misszió régi szent öröksége Jézustársaságának, s drága, örök emléke a magyarságnak.

P. Gonsalvo de Silveira, a portugál főnemesi sarj volt az első Zambézi-apostol. 1556-ban az előindiai rendtartománynak főnöke volt. Négy év múlva Afrikába hajózott s megtérítette Zambézi „aranycsászár”-át. Mint vértanú fejezte be életét, megfojtották. Jöttek nyomában rendtársai, Ha kidőlt az egyik, ott volt helyette a másik, Nagy csapás volt ezekre a missziókra a jezsuitarend eltörlése, elárvultak, elpogányosodtak,

1874-ben kétmillió lakos közt csak 9 pap működött. Néhány év múlva a portugál kormány engedett a visszaállított és megerősödött rend kérésének s megengedte, hogy ismét átvegyék a misszió vezetését. 1881-ben – bár százával jelentkeztek – csak három atya mehetett ki, de utánuk jöttek a többiek. Szükség is volt erre, mert a kegyetlen mocsárláz 10 hithirdetőt ölt meg négy év alatt.

Ekkor járt Magyarországon új erőket toborozni P. Gábor, aki Kalocsán is megfordult, nem eredménytelenül: zászlaja alá állt:

Czimmermann István jezsuita atya, aki akkor (1884-ben) a kalocsai Jézus Szíve-társulat igazgatója volt. A szepesmegyei Szomolnok-Huttán született 1849. március 29-én. Egyszerű polgárszülők gyermeke volt. 16 éves korában a felnőtt egyének komolyságával elhatározta, hogy tanulni fog. Ki tudja, milyen cél lebegett szeme előtt?!

1865 őszén a lőcsei nevelőintézetbe került és beiratkozott a gimnázium I. osztályába. Kiváló eredménnyel végezte el az alsó négy osztályt. Ekkor letette az önkéntesi vizsgát, hogy ne kelljen tanulmányait három évre megszakítani. Az V. osztály után, 1870 nyarán letette a VI.-ból a vizsgát s leszolgált az önkéntesi évet. Közben azonban vaszorgalommal tanult és levizsgázott a VII.-ből is. Mint káplár iratkozott be 1871 őszén a VIII. osztályba s 1872-ben leérettségizett. Ősszel

beiratkozott a pesti egyetemre, de tiszta lelke menekült a nagyváros romlottsága elől: Vácott jelentkezett a teológiára. A püspök Rómába küldötte a kiváló tehetségű ifjút, aki a jezsuiták vezetése alatt álló egyetemen hallgatta le a filozófiát és a teológiát. Mint doktor jött haza 1877-ben az újmisési pap. Harasztiban és Taksonyban káplánkodott, de nem sokáig, mert alig egy év után a váci szeminárium lelkiigazgatójává nevezte ki püspöke.

A csendes falak magányában ráeszmélt hivatására: 1879. szeptember 24-én magára öltötte Szent Ignác ruháját és Sanct-Andrában megkezdte az újoncvidéket, melynek eltelte után 1881-ben pozsonyi hitszónok lett. A következő évben Kalocsára került s közben mindenféle népmissziókat tartott.

A Gondviselés már előkészítette jövő nagy hivatására. Ekkor járt Kalocsán P. Gábor, a portugál jezsuita hithirdető, akinek a hívó szózata megértésre talált.

P. Czimmermann 1885 őszén már Portugáliában volt, hogy megtegye hosszú útjára a közvetlen előkészületeket s 1886. február végén már Quilimaneban volt, missziójának középpontjában, a Zambézi torlatánál. „Iparkodom odajutni, írja, ahol a legnagyobb a tevékenység, vagy kétségkívül a legnagyobb szenvedés vár minden hithirdetőre.”

1886. augusztus 21-én új missziós telep alapítására indult: a Zambézin fölfelé, Borómába. Már két és fél évig dolgozott itt, amikor 1889. március elején elhagyta Borómát, hogy hazajöjjön segítségért. Sok volt a munka, – nem győzte: új telepeket is akart létesíteni, hogy az Evangéliumot minél előbb és minél szélesebb körben megismerjék. 1889 őszén Kalocsán járt, ugyanolyan sikerrel mint P. Gábor: melléje csatlakozott P. Menyhárt László, a kalocsai gimnáziumnak és kollégiumnak igazgatója (külön is lesz róla szó!) és 1890 május végén együtt tértek vissza négerjeikhez: Július 15-én érkeztek meg Quilimaneba. Innen Borómába mentek s ezt egy hatalmas, virágzó teleppé fejlesztették ki.

Néhány év múlva, amikor elég erősnek és rendezettnak látta Borómát, gondolt egyet s 1892-ben, miután a telep vezetését átadta P. Menyhártnak, 250 négerjével megindult Zumbó felé. Ifjúi hévvel, ruganyossággal vállalta magára ezt az új alapítást és szívós, férfias kitartással küzdött célja megvalósításán, az eléje tornyosuló akadályok leküzdésén. Behatolt az őserdőbe, az ismeretlen vadonba, nem riadt vissza az új küzdelmekről, nélkülözésekről és szenvedésekről, – öt hét alatt állt az új missziós telep: iskola, árvaház és a kápolnát magában

foglaló lakás. Igaz, ő maga is épített, dolgozott. 1893 húsvétján megkeresztelt új telepén hat felnőttet, akik zsengei voltak itteni működésének: a húsvéti keret jelképezhette a pogányságból való újjászületést. Zumbó legelőkelőbb törzsfője eleinte hallani sem akart a misszióról, később maga hívatta az atyát, hogy áldja meg házasságát és keresztelje meg gyermekeit.

Czimmermann atyán ekkor már látszottak az afrikai betegség jelei. 1894 januárjában már sokat gyengélkedett, 31-én már nagyon lázas volt s a halál nem késett. Április elején hunyt el, aránylag elég fiatalon, hisz alig volt 45 éves.

Valaki röviden így jellemezte: „a rögtönzéseknek, gyors elhatározásoknak az embere volt.” S ez igaz: azt röviden láttuk 16 éves korától végig. Ott, ahol mint káplán működött és szülőfalujában még most is emlegetik a jó „Czimmermann atyát”, – de ha mégis elfelednék valamikor: a Nemzeti Múzeum őrzi néger nyelven kiadott katekizmusát, a Szentírás egyes szakaszait és imakönyvét, amit hívei számára szerkesztett. Érdekes: a hiányzó fogalmakat a portugál és a magyar nyelvből pótolta! Zseniális ember volt! Érdemes róla azt is megjegyezni, hogy anyanyelvén kívül beszélt latinul, németül; angolul, olaszul, franciául tótul, mintegy második anyanyelve lett a portugál s tökéletesen bírta a négerek több nyelvét,

P. Czimmermannnak segítőtársa és utóda a Zambézi-misszióban:

Menyhárt László jezsuita atya, aki a heves-megyei Szarvason született 1849. május 30-án. Egerben végezte a gimnázium hat osztályát, 1866. augusztus 13-án Nagyszombatban belépett a jezsuita-rendbe, s mint jezsuitanövendék tette le az érettségét Kalocsán. Ezután Pozsonyba került, ahol a bölcsészetet tanulta; a teológiát Innsbruckban végezte. 1877-ben szentelték pappá. Az angolországi St-Buenoban még egy évig hallgatta a teológiát. A harmadik próbaévet ő is Sanct Andr.ban töltötte. 1882-ben Kalocsára került tanárnak s egyben konviktusi főprefektus lett, később a kollégium és a gimnázium igazgatója. Közben 1883. augusztus 15-én letette a negyedik fogadalmat is.

Ilyen megtisztelő állásban ki merne arra gondolni, hogy rövid időn belül igen ellentétes munkaköre lesz?! Vagy talán gondolt rá?! Álmodott ő is egy messze idegenről, mely otthonává lesz?! Elment férfikorának javában a visszatérés reménye nélkül, 1890. május 21-én szállt fel a Loanda fedélzetére, július 9-én tűntek fel Zambézi partjai. útközben a betegeteket ápolta; elindulása előtt a pesti klinikákra járt,

hogyan elsajátítsa a legfontosabb orvosi teendőket s vigasztalta a foglyokat, akik hajóján utaztak,

Boróma volt első állomása: portugál jezsuitákkal működött, 1893-ban átvette ennek a telepnek vezetését Czimmermann atyától; ennek halála után pedig Rezikót, amit legújabbán alapított. 1895-ben új állomást alapított Riccióban: Claver Szent Péter-állomást, Körültekintő, előrelátó gondoskodással továbbfejlesztette az elődje által alapított telepeket; felhasználta a modern építészet technikáját, belevitte a gazdaszat minden csínját-bínját. Így biztosította a misszió jövőjét.

Nem sokkal halála előtt (1897. október 22-én) ezt írja: „kevesen vagyunk annyi munkára. Jönnek-e többen segítségünkre? Kik? ...” November 10-én misézett utoljára. 14-én már 42 fokos epeláz gyötörte. A gyilkos kór szívére ment s 16-án d. u. 2 órakor végzett vele. Sejtette talán a közeli véget? Igaz, higgadt, előrelátó építőnek jellemezték, emberi számítás szerint ő sem élhetett tovább, mint elődei: már túl volt 48. életévén s közel egy évtizedet töltött a misszióban.

Kevés hithirdetőről maradt fenn személyleírás, róla igen; azt hiszem, érdemes megörökíteni:

„Magas, szikár, de izmos férfiú volt, világos, oldalt fésült gesztenyebarna hajjal; hosszúkás, halvány, szelíd és rokonszenves arccal, biztos tartással, előkelő s magas intelligenciára valló fellépéssel.”

Magas intelligenciájára vall az is, hogy nem ment el csukott szemmel a természet szépségei mellett, – meglátta a rendkívülit, az érdekeset: nagyon sok növénynek ő a felfedezője s többet róla nevezett el a tudomány. Tudós és buzgó hithirdető egy személyben ő is, mint több rendtársa a 18. századi amerikai missziókban.

Sokat látott, hisz a tegnap embere volt, s csak a minap halt meg; sokat tudott, tehetséges és szorgalmas volt; sokat tett, mert a lelkeket szerette;

Miczélyi Valériusz mariánus ferences atya, aki 1851-ben született, 1874-ben szentelték pappá s 1928. április 5-én halt meg Andocson, mint 60 éves szerzetes, 55 éves fogadalmas szerzetes. Ő volt a rend neszтора.

A jozefinista szellemmel töltekező korban a reform előhírnöke volt. Fölszentelése után katona páter lett Budapesten.

Lélekszeretete magasabb eszményeket tűzött lelke elé: a missziókba vágyott, 1876-ban elmehetett Afrikába. Kairó volt missziós állomása 12 éven át.

Súlyos szembaja, a trachoma elűzte helyéről: haza kellett jönnie, Fájó szívvel hagyta el misszióját, – társai is könnyes szemmel néztek a távozó után.

Nemcsak kedves humora és nyájassága, hanem rendkívüli nyelvtudása is megnehezítette a válást, Ezen kiváló tulajdonságai szinte nélkülözhetetlenné tették őt. És ami nem utolsó talentum, főleg nem egy hithirdető életében, nyolc nyelvet beszélt: a magyar, német, tót, horvát, olasz, spanyol, latin és arabs nyelvet csaknem egyformán, tökéletesen bírta. Különös klasszicitással tudta használni a közbeszédben is, a költészetben is a latin nyelvet. Hányszor viasztasírták a kairói misszionáriusok a magyar ferences atyát?! Hányszor fölsírt lelkében a sóhaj: Miért nem lehetek köztetek, drága lelkek?! Kikért imádkozott legtöbbit, ha nem volt missziójának hithirdetőiért és pogányaiért?!

* * *

Azzal vádolnak, hogy nem adtunk hithirdetőket a pogány misszióknak, hogy Magyarország hideg, érzéketlen a missziókkal szemben.

Ha valaki elolvassa az előző részt, abban annak a többszáz buzgó igehirdetőnek és vértanúnak nevét s ezek után elolvassa a második rész harmincnál alig több nagy hithirdetőjének rövid életrajzát, – annak vissza kell vonnia a vádat, az nem vádolhat s nem is fog vádolni!

Visszavonja elhamarkodott ítéletét az is, aki a következő rész elolvasása után betekintést nyer a mai magyar tengerentúli missziósmunkába.

(96–104. old.)

5. MAGYAR „FERENCRENDI MÁRIA MISSZIONÁRIUSNŐK” A MISSZIÓKBAN

Aránylag nagyon új, nagyon fiatal ez a Társulat, – hisz csak 1877-ben alakult, 1890-ben nyert jóváhagyást, – mégis majdnem 300 háza van a világ minden táján, – több a pogány területeken.

Magyarországon 1900-ban telepedtek meg s azóta több mint 30 nővért küldtek a különböző missziókba, akik közül többen megbetegedtek, néhányan meg is haltak, – sokan most is készülnek e hivatásra: nem riadnak vissza a nehézségektől – Krisztusért és a lelkek javára! – Az örök fogadalmat e szavakkal teszik le: „Áldozatul hozom életemet az Egyházért és a lelkekért, és magamat az Oltáriszentség imádsására és a missziók fáradalmainak szentelemi”. Ezzel a tudattal lépnek a rendbe, ezzel a lelkülettel mennek a missziókba is!

Kína és India, Afrika és Amerika népe érzi a magyar nővérek áldó kezének jótéteményeit. Kórházak betegei enyhülnek, gyógyulnak, árvák vigasztalódnak ott, ahol ők működnek.

(157. old.)

Afrika különböző pontjain ott találjuk nővéreinket, – Észak-, Közép- és Dél-Afrikában:

Dobos Ilona, S. M. Johanna közel három évtizede tanít a lourenço-marquesi iskolában és gyakorolja a felebaráti szeretet testi és lelki cselekedeteit.

Szabó Anna, S. M. Lenárda marokkói apostoli helynökség területén, Casablancában működik.

Gajdos Ilona, S. M. Gordiána Fezben. – Mindketten kórházban és árvaházban dolgoznak.

A tuniszi mohamedán-misszióban két nővér működik az utóbbi évek óta:

Murányi Mária, S. M. Adéráma az ain-drahmi árvaházban, és Skronka Erzsébet, S. Zita.

(160. old.)

Az *afrikai* misszióknak is van élet-áldozata a magyarok sorából, a Ferences Mária Misszionárius-nővérek közül:

Eördögh M. Istvánka, aki a jubileumi év körül ment ki Tuniszba, melynek kórházában tevékenykedett néhány éven át; 1932-ben halt meg Olaszországban.

Pataki Máriát, S. M. Erzsébetet is betegség döntötte ki a missziókban küzdők közül; több mint egy évtizede, hogy megkezdte áldozatos munkáját az algíri árvaházban – 1930-ban jött haza.

Blaukenstein Ilona, S. M. Rafaélisz rövid ideig (1931–32) az egyiptomi missziókban működött; előjárói ez külföldi házukban osztották be.

Külön kell szólnunk:

Csemez Ilona dr., M. M. Antalka nővéréről, aki a budapesti egyetemen szerezte meg az orvosi diplomát, s 1927 óta a Belga-Kongóban, a Kongó torkolatához közelfekvő Leopoldvillében a scheuti atyák mellett működik. Röviden így jellemzi az ő és más nővérek működését 1929. május 20-án keltezett levelében:

„... mi a misszionárius atyák alázatos segítőitársai vagyunk, katekizmust tanítva a gyermekeknek, és betegeknek is szükség esetén a keresztség szentségét szolgáltatjuk ki kórházainkban.”

– Ezért merem én a missziókban működő nővéreket is, laikustestvéreket is misszionáriusoknak, hithirdetőknek nevezni: tanítják szent hitünk igazságait, szentséget szolgáltatnak ki: lelkeket mentenek meg az örök életnek!

Kár, hogy ezek a Ferences Mária Misszionáriusnővérek annyira „szerények”! Félek, hogy ez már nem is szerénység, nem is alázatosság, és talán bűnös is, – mert ki tudja, hány új missziós-hivatásnak lenne kiindulópontja, indítéka, forrása egy-egy hithirdető életének ismerése, áldozatos életének példája! És ki tudja, hány missziós-hívás elkallódása, meg nem születése az ilyen „szerényeket” fogja majd vádolni az Ítéleten! El tehát az ilyen alázatossággal!

(161–162. old.)

6. AFRIKAI ÉS AUSZTRÁLIAI MISSZIÓINK

a) *Afrikai missziók*

Afrikában nincs önálló magyar misszióink, de érdekes képet nyújt az ott működő szerzetesek és szerzetesnők élete. – Itt nem szólok már a Ferences Mária Missziósnővérekről: azokról megemlékeztem röviden az előző fejezetben.

Legrégbben működik Afrikában és a magyar misszionáriusok nesztora az őszhajú:

Longa Jakab jezsuita segítőtestvér, a 20. század Simeona, aki 80 évével is fiatalos lelkesedéssel dolgozik a misszióban s igazi példaképe a buzgó misszionáriusnak, 1856. október 21-én született. 1881. augusztus 5-én lépett a rendbe s 7 év múlva az ausztráliai misszióba ment.

Ő volt az első magyar misszionárius Ausztráliában. Itt a bevándoroltak lelki vigasztalására és a bennszülöttek megtérítésére szentelte életét. – 1899-ben azonban vissza kellett térnie, mert az osztrákoktól, akiknek rendtartományában működött, átvették a missziót az írek.

De nem tudott megenni pogányai nélkül: visszavágyott a misszióba; 1901-ben Boromában találjuk, a zambézi misszióban, ahol mint tanult kovácmester, a misszió gőzöseinek kormányzója volt, később kertész lett.

1910-ben a forradalmi portugál kormány kitiltotta gyarmatairól a rendet: Longa testvér a menekülő lengyel jezsuitákkal Rhodésiába ment. A háború alatt itthon járt.

Most Kasisiban, a Broken-Hill apostoli helynökség területén működik lengyel társaival: a néger munkások felügyelője. 1931-ben, 50 éves szerzetesi jubileuma alkalmával sokan adományokat küldtek neki a „Longa testvér jubileumi iskolája” számára.

Longa testvér az új generációtól vár javulást: a felnőtteket csak halálos ágyukon keresztelhetik meg, mert nem igen hajlandók életük gyökeres megváltoztatására. De sokat vár a mostani leányifjúságtól, mert a néger nőnek, az anyának nagy befolyása van a családra. Ez a remény élteti a fehér aggastyánt!

Lám, mennyit tehet az ember lelkesedéssel a szent ügyért! Követünk kell e nemes példát!

1932. augusztus 3-án indult el Rómába a mariánus ferences tartomány első afrikai misszionáriusa, hogy ott előkészüljön jövődő hivatására, a pesti ferencesek templomának „örökké mosolygó sekrestyése”:

Gelle Antal, Tádé segítőtestvér, aki a pest-megyei Kisnémedi községben született 1902. március 11-én. 1927. szeptember 1-én lépett a rendbe, miután elsajátította a cipészipart, s mint cipész Pesten dolgozott. 1928. szeptember 2-án tette le a fogadalmat s Esztergomba került sekrestyésnek. 1930-ban Pestre került ugyancsak sekrestyésnek. 1931. szeptember 3-án tette le az ünnepélyes fogadalmat s ettől kezdve egyedüli vágya volt, hogy az afrikai misszióba mehessen. Vágya telje-

sült: Port-Saidban működik a Szuezi-csatorna apostoli helynökség központjában.

Még két testvér működik az afrikai misszióban, akik eredetileg, talán Orbán testvér példájának hatása alatt, a leprások közé vágyódtak, egyideig azonban a szentföldi misszióban kellett dolgozniuk.

Ferenc József, Ferdinánd testvér az egyik, aki a vas megyei Petőmhályfán született 1901. október 18-án. 1928. augusztus 10-én lépett a rendbe, a következő év augusztus 1-én tett fogadalmat, s Szombat-helyen volt portás és cipész. Jelenleg az alexandriai misszióban dolgozik.

Végh György, Kandid testvér a másik, aki 1904. január 19-én született a győrmegyei Mezőörsön. Ferdinánd testvérral együtt lépett a rendbe, s vele tett fogadalmat is. A pesti rendházban működött, – ő is sekrestyés volt, mint Marácz. Most a kairói (Bulacco) misszióban működik.

„Már régóta ostromolták imáikkal az eget, könyörgéseikkel a rendi előjáróságot, – írja egyik előjárójuk, – hogy a pogánymisszióba mehessenek, vagy a bélpoklosok közé; – vágyuk teljesedett!

Az afrikai magyar missziós-történet egészen különös lapjairól szeretnék itt néhány sort idézni. 1882-ben alapította meg a boszniai Pfanner Ferenc trappista apát a híres Marianhill-i trappista missziót a délafrikai bantu törzsek megtérítésére, Ezek között akart működni 1904-ben:

Domonkos Albert, a pápai Katolikus Legényegylet volt elnöke, akinek missziós életéről azonban többet nem tudunk. Ennek volt társa:

Szilágyi Oszkár bencés, akinek kettős irányú, igen jelentős missziós működéséről tudunk. – Zemplén megyében, Gálszécsen született 1872. szeptember 23-án. 1892. július 31-én öltözött be, 1894. június 29-én tett egyszerű, három év múlva, 1897. június 29-én ünnepélyes fogadalmat, s még ez év július 6-án pappá szentelték. – Miután Pápán és Sopronban tanárkodott, említett és még több idegen társával 1904. július elején a délafrikai misszióba ment. Közel három évig élte itt a legszigorúbb trappista életet, – amikor 1907 elején az Egyesült Államokba ment és 1913-ig bejárta annak nagyobb városait, ahol magyarok élnek és apostolkodott köztük. Ezután csaknem tíz évig itthon működött, mint a Szociális Társulat nővéreinek lelki vezetője, nyalkai lelkész, celldömölki hitszónok és pápai tanár, – 1922-től ismét az amerikai városokat járta, de szíve vágya ismételten Dél-Afrikába vitte a szigorú trappistákhoz. A Mariathal-i szemináriumban volt öt és fél

éven át (1925–1930) a dogmatika tanára, közben azonban ő is kivette a hithirdető apostoli munkájából a maga részét, amit rendes elfoglaltsága mellett az idő megengedett. Ő maga írja: „Park-Reynie állomáson: az Indiai-óceán partján ... nekem is alkalmam volt néhányszor misszionáriuskodni.

Az afrikai missziókban fog-e működni, még nem tudjuk, az a magyar fiú:

Nemes Rezső Imre, aki Budapesten született 1913. augusztus 24-én, s azzal a szándékkal lépett 1931. április 17-én az alsóbajorországi ottíliai bencés misszionáriusok közé, hogy majd az afrikai missziókba mehessen. 1933. május 13-án tett fogadalmat. – E rendnek Koreában és Peruban is van missziós területe, – lehet, hogy ezek valamelyikében fogjuk néhány év múlva őt találni.

Déry Jenő fehér-atyja a középafrikai Felső-Kongóban működik ismeretlen idők óta, 1927 novemberében a Katolikus Missziók lapjain egy érdekes megtérést írt le, melynek végén csak ennyit ír magáról: „Nemrég én is ellátogattam hozzájuk (a bangkokhoz). A nép a törzsfőnökkel élén, ujjongva üdvözölt s kérte, hogy részesítsem a szent keresztség nagy kegyelmében.” Hogy került Déry atya ebbe a külföldi szerzetbe? Valószínűleg még akkor lépett közéjük, amikor magyar szerzetesek nem működtek Afrikában s ő a négerek lelkiüdvének akarta szentelni életét.

A magyar szervita-rend férfi-ágából egy testvér, női ágából két nővér működik az afrikai missziókban:

Nagy Lajos, M. Márton testvér 1893. augusztus 24-én született Csallóközkürtön. 1930. április 25-én vette fel Szűz Mária szolgáló ruháját Mániaremetén, örökfogadalmat tett a pesti rendházban 1934. április 22-én. 1935. június 12-én Rómába ment, hogy a San-Marcellokolostorban előkészüljön a misszióshivatásra. A délafrikai Swaziland-misszió Mbabane állomásán dolgozik.

Baráth M. Ugolina nővér, a négy nyelvet beszélő vasmegyei szervita-apáca szintén Swazilandban, annak Stegi állomásán működik. Vele együtt volt az afrikai misszióban.

M. Bonfilla is, akinek nevét a legutóbbi statisztikák nem hozzák.

A Szent Szív-apácák közül egy működik az afrikai misszióban:

Pataki Ilona, aki 1900. január 22-én született Kecskeméten, – 1920-ban lett Sacre Coeur-apáca, s 1929 szeptemberében ment a Kairó mellett lévő heliopolisi misszióba.

Don Bosco szaléziánusainak egyik életerős mellékága a Segítő Szűz Leányai, akik éppúgy vágynak és mennek a különböző missziókba, mint a férfiszervezetek. Ezek között is vannak magyarok. E Társulatnak Nizza-Monferratóban van újoncháza, melynek már 1926-ban négy magyar nővér volt lakója, akik közül kettő:

Csermák Etelka és

Kollárovs Margit

az alexandriai misszióban működnek. Sajnos, egyelőre nem tudunk róluk többet!

Az Irgalmas Nővérek magyar rendtartományából 3 nővér van az afrikai misszióban:

1930. október 2-án ment az afrikai Madagaszkár-misszióba:

Kiss Júlia, M. Ágnes nővér, aki a tolnamegyei Gyulajovancán született 1897. április 27-én. 1914. november 1-én lépett Szent Vince irgalmas-rendjébe, – Budapesten a Nagyboldogasszony-úti házukban volt novícia; 1919. november 1-én tett fogadalmat. A madagaszkári Fort-Dauphinban a lazarista atyák mellett dolgozott a Szent Vince-házban, – jelenleg a farafanganai Szent Szív-házban, ahol tanít, nagyobb leányok egyesületeiben segédkezik, – szegényeket és betegeket látogat.

1935. március 19-én két nővér mehetett a madagaszkári misszióba.

Odenwald Erzsébet, M. Terézia nővér, aki a baranyamegyei Olasz községben született 1902. március 11-én, – a francia és a maláji nyelv elsajátítása után Vohipenoban kapott iskolát közel 100 gyermekkel, és

Farárik Erzsébet, M. Apollónia nővér, aki 1895. november 17-én született Csanáloson (Bihar vm.) – megérkezése után Teréz nővérral együtt tanulta a nyelveket, a fort-dauphini központi-házban, – a missziós próbaidő elteltével ingyen-rendelőben kapott beosztást, szegényeket látogat, – újabban egy óvoda vezetését bízták rá, – egyben a kápolna sekrestyés-nővére. Missziós állomásuk a madagaszkári Manakara mellett van.

Moskopp atya, a kalocsai jezsuita Konviktus volt előljárója, Afrikában volt hithirdető a század elején. A Nyassa-tó közelében, a Rifidzi-folyó mellett volt állomása, azon a vidéken, ahol valamikor Czimmermann és Menyhárt atyák dolgoztak, – 1908. január 10-én ezt írja Boromából: „pénzre és emberekre van szükségem”. 1911. június 27-én Katonduából; „az atyák közül, akik már értik a néger-nyelvet, csak ketten maradtunk: P. Hiller és jómagam 4–5 testvérral”. (Erről a P. Hillerről a „Visszhang Afrikából” I. évfolyamának 11. részében azt

olvassuk (5. 1.): „*Ft. P. Hiller S. J.*, aki Magyarországon is ismeretes.”) Valószínűleg osztrák, – de mint volt kalocsai előljárót, illik megemlítenünk. A sírján álló vaskereszt őrzi emlékét. (A Katolikus Missziók 1931. szeptemberi száma hozza képét.)

(162–168. old.)

FÜGGELÉK

1. MAGYAR MISSZIÓS-ORVOSOK

A hithirdetők tudnák megmondani, hány lélekhez férkőztek az orvos-ságos üveg útján, hány pogány lélek rejtett világa nyílt meg az egészség visszaszerzése után!

Azért minden hithirdető kiképezi magát legalább a legszükségesebb orvosi tudnivalókban. Minden missziónak van orvosi rendelője, ha nagyobb és gazdagabb a misszióstelep, akkor műtője is, és egyetlen misszionáriustól sem hiányozhatik a hordozható „patika”.

De ezek mellett szinte nélkülözhetetlen a jellemes, katolikus missziós-orvos, aki eloszlatja a pogányokban a bizalmatlanságot az „idegenek” iránt.

A protestánsok megelőzték bennünket a missziósorvosokat képző Intézetek és Egyesületek felállításában, – de katolikus részről is mind erősebb lesz a mozgalom, amit *Koch Róbert* esztergom-főegyház-megyei pap indított meg 1926-ban Budatétényben. Több növendéke van annak a kollégiumnak, amit Koch a missziós orvosjelöltek számára rendezett be a kelenföldi Sós-fürdőn. Ezek a budapesti Pázmány Péter tudományegyetem orvosi karán végzik tanulmányaikat, melynek befejezése után Belgiumban megfelelő orvosi és missziológiai továbbképzésben részesülnek és a scheuti hithirdetők helyezik el őket, főleg a Belga-Kongóban.

Molnár Antal dr. missziós-orvos ennek a mozgalomnak zsenigéje. 1927. március 13-án Orsenigo Cesare, volt pápai nuncius, a jezsuiták Jézus Szíve-templomában felvette őt és több társát a Szent Benedek-rend oblátusai közé, – a Propaganda szerint ugyanis valamely szerze-

tesrend kötelékébe kell tartozniok. Molnár még aznap Belgiumba utazott, s 1928 februárjában érkezett meg a Belga-Kongóba, Felső-Kaszui apostoli helynökség fővárosába: Luluaburgba. Vele ment neje is. Molnárék kedves modora hamar megnyerte a négerék szeretetét: az orvosi rendelő mindig zsúfolva van. Amputál, álomkórosokat gyógyít, – mindig sikerrel, Áldják is őt a négerék! Mi kell még az így előkészített lelkek számára?! Egy jó szó, – és a kegyelem dolgozhatik!

* * *

Az utolsó két évben ismét gyarapodott a magyar missziós-orvosok száma:

Széles József dr. a belga-kongói Kangu-ban (Magumba!) működik.
Deák Ferenc dr. szintén a Belga-Kongóban.

Forró Mihály dr. Antwerpenben fejezi be tanulmányait és végzi missziós előkészületeit, – valószínűleg ő is a Belga-Kongóban fogja missziós-orvosi hivatását gyakorolni!

A magyar missziós-orvosok rövid történetében is van egy fekete lap, van egy gyászkeretes név:

Gajdos István dr. neve. Gajdos dr. 1931-ben feleségével együtt missziós-orvosi szolgálatot vállalt Észak-Kínában, ahol a kiütéses tifusz ellen oly eredményesen küzdött, hogy híre eljutott Rómába is, s a Szentatya 100,000 Lírát küldött neki, hogy tökéletesíthesse laboratóriumát, melyben olyan szérumot állított elő, hogy az általa beoltott 150 hithirdető közül egy sem betegedett meg, holott a járvány nagyszámú áldozatot kívánt az egész környéken. – Gajdos dr. 1934 nyarán Kínában nevelkedő két gyermekével és nejevel együtt magyarországi látogatásra készült. Előbb azonban Tuniszba utazott, hogy az ottani híres laboratóriumban tökéletesítse orvosi tudását. Itt halálos betegség érte utol, mely május 27-én, 38 éves korában kioltotta nemes életét. Felesége, aki a betegség hírére rögtön Tuniszba indult, már nem találta életben.

Gajdos dr. lelkes és fáradhatatlan harcosa volt a szent ügynek, – hivatásának hősi áldozata! Úttörő volt, akinek nagy érdemei felejtethetlenné teszik nevét és emlékét a kínai–magyar missziós-orvosok történetében!

(174–176. old.)

IRODALOM

A magyar missziós irodalom aránylag még szegény. Nem is csoda, hisz alig egy évtizedes maga a missziósmunka. Még inkább áll ez a tudományos irodalmat illetőleg, – bár mint gigász emelkedik itt ki Wolkenberg Alajos dr. hatalmas munkája: *A katolikus világmisszió* könyve (Budapest, 1929, Szent István-Társulat), mely annál inkább megérdemli a missziós tudósvilág elismerését, mert úttörő munka.

Kis dolgozatomat nem a tudósoknak szántam, hanem a magyar olvasóközönségnek, annak az olvasótábornak, mely lelkesedik a missziók szent ügyéért, mely segíti a missziókat és misszionáriusokat, s amely kész mindenkor teljesíteni az isteni parancsot – áldozatot hozva: örömet, fényt, meleget vinni Keletre, Délre, Északra – a sötétségbe, a hideg pogány világba. Éppen ezért nem akartam a szöveget jegyzetekkel teletűzdelni és megszakítani, mert ez csak nehezítené az olvasást, De, hogy a kutatóknak – itt nem kritikusokat értek, hanem olyanokat, akik ebben az irányban szeretnének tovább dolgozni! – támasz. pontot adjak, szükségesnek tartom a *főbb irodalmat és kútfőket*, nem elaprózva, hanem csak *nagy vonásokban megadni*. Ezt fejezetről-fejezetre haladva teszem, hogy áttekinthetőbb legyen.

I. Magyarország, mint hithirdető terület

1. A honfoglaló magyarok és a kereszténység a 11. század végéig:
Wolkenberg Alajos fent idézett műve. – *Balics Lajos*: A római kat. egyház története Magyarországon, I–II, Bp., 1885, – *Lányi-Knauz*: Magyar egyháztörténelem, I–II. Esztergom, 1866. – *Karácsonyi János*: Magyarország egyháztörténete főbb vonásaiban, Nagyvárad, 1906, A magyar nemzet áttérése a nyugati kereszténységre 997–1095. Nagyvárad, 1927. Szent István király élete. Bp., 1904, Szent László király élete. Bp., 1926. – *Erdélyi László*: Árpád-kor, Bp., 1922. – *Szilágyi Sándor*: A magyar nemzet története. Bp., 1895. – *Marczali Henrik*: Magyarország története az Árpádok alatt, – *Pauler Gyula*: A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt 1899. – *Fraknói Vilmos*: Magyarország egyházi és politikai összeköttetése a római

Szentszékkal. Bp., 1901, – *Sólymos*: Kik s milyen nyelven prédikáltak pogány őseinknek? (Magyar Sion, 1879.)

2. **Pogány kúnok a keresztény Magyarországon:** *Frajna András*: A kúnok magyarországi térítésének története az Árpádok alatt. (Doktori felavató értekezés. Kecskemét, 1928.) – *Karácsonyi János*: A magyar nemzet részvétele a katolikus hitehirdetésben. Bp., 1925. – *Theiner*: Monumenta historica Hungariae I, Budae, 1858. – *Eugenius Kósa*: Collectanea ad annum 1278, 1284, 1334, 1368, 1369, – *Pfeiffer Miklós dr.*: A Domonkos-rend első letelepedése Magyarországon (Religio, 1912). *U. a.*: Die Ungarische Dominikanerprovinz von ihren Gründung 1221 bis zur Tataren-verwüstung 1241–1242. Zürich, 1913. – *Badalik Bertalan*: A Domonkosrend és missziói. Bp., 1916. – *Sólymos*: A dömések szónoki működése hazánkban (Magyar Sion, 1877). – *Ferrarius*: Historia ordinis Praedicatorum in Hungaria. – *U. a.*: De rebus ungaricae provinciae sacr. ord. Praedicatorum. – *Röszler M. Irén*: Magyar domonkosok példaképei és legendái (Ferrari most idézett munkája nyomán). – *Rubrich V.*: Itinerarium. – *Nagy Béni*: A ferences szellem és hatása hazánkban. – *Balanyi György*: Anima Franciscana. Bp., 1930. – Bullarium Franciscanum III, – Analecta Franciscana III. – *Balics Lajos, Marczali Henrik és Pauler Gyula* fent idézett munkái. – *Gyárfás István*: A Jászkúnoknak története. Kecskemét, 1873.

3. **Misszió a tatárok között:** *Karácsonyi János*: Szent Ferenc rendjének története Magyarországon 1711-ig. I–II. Bp., 1924–1927, – *U. a.*: A magyar nemzet részvétele a katolikus hitehirdetésben, Bp., 1925, – *Ferrarius, Theiner, Eugenius Kósa, Pfeiffer Miklós, Badalik Bertalan, Röszler M. Irén, Rubrich V., Balanyi György, Balics Lajos, Marczali Henrik, Pauler Gyula és Nagy Béni* fentebb idézett művei. – Ifjúság, V. évf., (Szombathelyi ferencesek kiadása).

4. **Magyarok a magyaroknál:** *Pauler Gyula*: A magyar nemzet története az árpádházi királyok alatt. I–II. Bp., 1893. – *Karácsonyi János*nak az előbbi szám alatt idézett két munkája. – Szegedi Kat. Tudósító, 1931. aug. 1. sz. – *Fejér*: Codex diplomaticus. IV. k. I. 50–57. – *Vámbéry*: A magyarok eredete. – A Pallas nagy lexikona, IX. 995. 1.

5. **Bolgár-misszió:** *Lukcsics József dr.*: A magyar boszniai inkvizíció kezdete (Religio, 1911). – *Kazaly Imre*: A bosnyák kat. egyház múltja és jövője (Tájékoztató, 1878). – *Hodinka A.*: Egyházunk küzdelme a boszniai bogomil eretnekekkel (a bpesti növ.-papság M. E. I. I. Munkálatok c. sorozatában, 1887). – *Pfeiffer Miklós*: Magyar domini-

kánusok Albániában a 13. században (Religio, 1913). – *P. Gábor*: Magyar ferences vértanúk a szent hitért és a hazáért folytatott küzdelemben (Szemelvények, Ifjúság, 1930, 4. sz. Szombathely). – Missziós Ifjúság, I. 4.

6. **A kereszt és a félhold:** *Karácsonyi János*: Szent Ferenc rendjének története Magyarországon 1711-ig. I–II. Bp., 1924–27. – „A szent kereszt tárogatója” (Hitbuzgalmi folyóirat, 1930, április–december).

7. **Térítés a husziták és a protestánsok között:** *Karácsonyi János*nak imént idézett műve. – A szent Kereszt tárogatója (ugyanazok a számok). – *Ipolyi Arnold*: A jezsuiták viszontagságai Magyarországon a 17. század első negyedében (Magyar Sion, 1888). – *Kollányi Ferenc*: Képek a hazai hitújítás idejéből (Magyar Sion, 1891). – *Ipolyi Arnold*: Adalékok a magyar domonkosok történetéhez (Magyar Sion, 1867). – *Takáts Sándor*: Kelemen Didák és Károlyi Sándor családja (Kat. Szemle, 1892).

II. Tengerentúli pogány-misszióink a múlt század végéig

1. **Magyar hithirdetők Mexikóban:** *Anton Huonder*: Deutsche Jesuitenmissionäre des 17. und 18. Jahrhunderts. Freiburg im Bresgau, 1899, Herder. – Missziós Ifjúság, II évf. 1–7. sz. – Nemzeti Ujság, 1929. márc. 31.

2. **A perui magyar hithirdetők:** *Huonder* i. m. – *Pinzger Ferenc*: Magasztos eszmék útján. Bp., 1931 (Katolikus Missziók kiadása). – Missziós Ifjúság, III. 1–2. – Révai Nagy Lexikona, 1916, VI. k. 132 l.

3. **Brazília magyar misszionáriusai;** *Huonder és Pinzger* idézett munkái. – Missziós Ifjúság, III. 8–9., III. 3–4.

4. **Magyarok Uruguay és Paraguay misszióiban;** *Huonder és Pinzger* i. m. – Missziós Ifjúság, III, 2., 4., 5. – Révai Nagy Lexikona, 1916, XIV. k. 796 l.

5. **Magyar hithirdetők a kínai misszióban:** *Huonder és Pinzger* i. m. – Missziós Ifjúság, I. 2. II. 5–10. IV. 1–6. – Révai Nagy Lexikona, 1916, VI. k. 602., 718. 11. – Magyar Sion, 1880., 1882., 1898. – Magyar Állam, 1900, 247. sz. 1901. 72., 145., 153., 231., 260. sz., 1902, 31. sz. – Budapesti Hirlap, 1900. 182. sz. – *Lucena János*: Acta Sanctorum Hungariae, Nagyszombat, 1747. – *Ferrarius*: Historia Ordinis Praedicatorum in Hungaria. – Timon: Epistolae chronologicae rerum hungarorum. Appendix, 401. – *Czvittinger*: Specimen Hung.

Litt. 136. – *Jarricus: Péter*: Thesaurus rerum Indicarum. – *Kircher*: Descriptio Chinae. – Missions Cath. de Lyon, 1886 jan. – A Pallas Nagy Lexikona, VI. 432. l.

6. **Magyar misszionáriusok Indiában**; *Huonder és Pinzger* i. m. – Missziós Ifjúság, III. 4.

7. **Kongó, Zambézi, Egyiptom magyar hithirdetői**: Szent István naptár, 1932. – Missziós Ifjúság, IV. 7–9. – Magyar Sion, 1898. – Mariánus ferencesek schematizmusa, 1930. – Egy andocsi atya levele. – A Pallas Nagy Lexikona, XII. és XIII. kk.

Ennek a II. résznek igen bő forrása a bajor születésű jezsuitának, *Stöcklein Józsefnek* (1676–1733), – aki mint tábori lelkész is működött Magyarországon több városában (Buda, Eger, Nagyszombat), s Pozsonyban betegszabadságát töltötte, – Grácban alapított folyóirata; „*Der Neue Welt-Bott*”, mely a jezsuita misszionáriusok leveleit is leközölte. 1773-ban szűnt meg. – Másik fontos forrás a Nagyváradon szerkesztett és a misszionáriusok leveleit tartalmazó missziós folyóirat, a „*Katolikus Hitterjesztés Lapjai*” (1881-től Nogely István, 1905-től Lestyán Endre szerkesztette; az összeomlás után megszűnt),

III. A huszadik század magyar misszionáriusai:

1. **A kínai–magyar jezsuita-misszió**: A magyar jezsuita rendtartomány schematizmusa, 1933. – „*Katolikus Missziók*”, (Bp., Jezsuiták szerkesztésében. 1925–1936, Böven ismerteti a magyar jezsuita misszió helyzetét, az atyák, testvérek és nővérek munkáját). – *Unio Cleri pro missionibus*, I–X. évf. – A Szív, 1931., 1932. évf. több száma. – Missziós Ifjúság, II–IV. évf. – Gyetvay Péter: „A mai kínai magyar missziók” (Bp., 1933. Magyar iskolai pályázat.). – Jezsuiták Kínában.

2. **A „Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Szegény Iskolanővérek” kínai missziója**: *Katolikus Missziók*, 1925–1936. – Kalocsai Tartományfőnökség közlései. – Jezsuiták Kínában, 1935.

3. **Magyar ferencesek és „Szatmári Irgalmas-Nővérek” Kínában**: A Kapisztrán Szent Jánosról nevezett ferencendi tartomány Hivatalos Közlönye, 1929–1936, – Schematizmus, 1933. – „Isten dalosai”, (Ifjúsági missziós havilap, a Ferences Közlöny melléklete, 1930–1936), – *Unio Cleri pro missionibus*, IV–X. évf. – *Katolikus Missziók*, 1929., 1931. 1932. – „*Katolikus Élet*” (hitbuzgalmi havi folyóirat, Szolnok, 1930–1933). – Szív, 1932., 1933. – Missziós Ifjúság, II. –

Gyetvay Péter dolgozata, – Skorka M. Klára levele; az esztergomi és jászberényi Irgalmas-nővérek levelei.

4. **Kínában működő egyéb szerzeteseink:** Katolikus Missziók, 1928–1931., 1933, – A Szív, 1933. – Zsámbéki Keresztes Nővérek schematizmusai, 1920–1932, – Unio Cleri pro missionibus, I–X. évf. – Mariánus ferencesek schematizmusa, 1930. – Isten dalosai, 1932., 1933. – „Szent Antal” (Hitbuzgalmi havi folyóirat, a mariánus ferencesek szerkesztésében, 1932., 1933.). – Egy andocsi atya levele, – Szalézi Értesítő, 1928. 1929., 1931., 1932. – Szaléziak és S. V. D.-atyák közlései, – Világ Pósta, 1934–1936,

5. **Magyar „Ferencendi Mária Misszionáriusnők” a missziókban:** Unio Cleri pro missionibus, I–X. évf. – A Hermina-úti zárda főnöknőhelyettesének adatai. – „A kínai magyar misszió” (Kis füzet, a Katolikus Missziók kiadása, 1926).

6. **Afrikai és ausztráliai misszióink:** Unio Cleri pro missionibus, V–X. évf. – Katolikus Missziók, 1929., 1932. – Jezsuiták schematizmusa. – „Szent Antal” (hitbuzgalmi havi folyóirat, 1932). – Szalézi Értesítő, 1927. – Mariánus ferencesek schematizmusa. – Pannonhalmi Szemle, 1931., 1933. – Bp. Boldogasszony-úti irgalmasnővérek közlései.

7. **Magyarok az amerikai missziókban:** Unio Cleri pro missionibus, VII–X. évf. – Kap. ferencesek schematizmusa. – Isten dalosai, 1933. – Bp. Boldogasszony-úti irgalmasnővérek közlései.

FÜGGELÉK

1. **Magyar missziós-orvosok:** Unio Cleri, V–X. évf. – Katolikus Missziók, 1928 szept., 1933 okt. – Wolkenberg Alajos i. m.

2. **A Szent László-Társulat és a magyar-misszió:** Az Unio Cleri IV–X. évf. – Isteni Megváltó Leányai magyar rendtartományának schematizmusa, 1933. – Katolikus Almanach, 1930–1931. – Marianus ferencesek schematizmusa, 1930. – Szent Antal, 1933. – Kap. ferencesek schematizmusa, 1933. Szív, 1931. okt., 1932. jún. – Szalézi Értesítő, 1930. máj. – „Uj Lap” (politikai napilap, 1933 dec. 8.). – Isteni Szeretet Leányainak Rendi Értesítője, 1935.

(221–226. old.)